

ΓΥΡΩ ΣΤΟΝ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

«Ποιός θά τόν σώση από τούς βιογράφους του;»

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΛΑΚΑ

Μιλούσαμε στην περασμένη μας επίφυλλίδα για ένα σημαντικό κριτικό κείμενο το βιβλίο του Γ. 'Αναπλιώτη «Ο Α. Ζορμπάς κι ο άληθινός Καζαντζάκης», όπου εκτός από την ερμηνευτική τοποθέτηση του Ν. Καζαντζάκη σε συσχετισμό με το περιλαλήτο μυθιστόρημα επιχειρείται μιὰ βιογραφική αποκατάσταση τών όσων συνδέονται με την φυσική γνωμία του άληθινού και υπαρκτού π.ά. Γ. Ζορμπά, του άψικου Μακεδονία μεταλλωρύχου, και με τόν τόπο όπου γράφτηκε τó πιό σημαντικό κεφάλαιο τούτης τής γόνιμης γνωριμίας.

Κανείς δέ μπορεί ν' άρνηθή την συμβουλή τών άπόψεων τού Γ. 'Αναπλιώτη στην διερεύνηση τής προσωπικότητας τού Ν. Καζαντζάκη και άκόμα άπόλυτα δικαιολογημένη ή πρόθεση τής βιογραφικής ενημέρωσης, όπως άλλωστε κι εκείνων που προηγήθηκαν και κυρίως τής Γαλάτειας Καζαντζάκη, που με τó βιογραφικό της μυθιστόρημα άπεκάλυψε θαυτάτες ραγμές και τραγ.

κές αντίφάσεις. 'Η άλήθεια κι ή υπεράσπιση τής θεμέλιος λίθου κι άπειραίτητη προϋπόθεση τής έρευνας. "Επειτα ό Γ. 'Αναπλιώτης είχε κι έναν ιδιαίτερα λόγο έπιμονής. "Εξετέλεσε έναχρέος — δεσμοί κι αγάπες — πρós τήν σκληρή γή, που για ένα μικρό χρονικό διάστημα έφιλοξένησε τόν ανήσυχο ταξειδωτή — μιὰ ταξειδιωτική περιπέτεια φυγής κι άναζητήσεως δέν ήταν κι ή καθήλωση του στο γαληνό περιγυάλι τής Μάνης; — κι έπύρωσε μιὰ ιδιότητα και παράφορη φίλια, που πολλά χρόνια μεταέξεθρεψε ένα όψιμο μυθιστόρημα, που ώδήγησε τόν δημιουργό του στην παγκόσμια άναγνώριση.

Τί κερδίσαμε όμως έμεις οί άναγνώστες άπ' όλη τούτη τήν τολμηρή χειρουργική επέμβαση; Τί συναποκομίζουμε σ' όλες τές παρόμοιες περιπτώσεις, όπου ό ήρωας μας, τής δράσεως ή τού Λόγου, είτε σαν θέση είτε σαν άρνηση, έχει διαθή τήν διαχωστική τάφρο, που χωρίζει τήν πραγματικότητα από τόν μύθο

και μεταωρίζεται πάνωθε μας ύπερβολικός καιμεγαλοπρεπής συνάμα, προκαλώντας ανάλογο ύψους και ποιότητας συναισθήματα, άδιάφορο αν μίσους ή θαυμασμού, εύφροσύνης ή δυσaréσκειας; Ποιά θά ήταν ή άπολαβή, αν μιὰ στιγμή μιὰ καλομελετημένη κι έξοκλήτικη μονογραφία έθετε τέρμα στους θρύλους και τούς ύψηλους τόνους τών Δημοτικών τραγουδιών, άποδεικνύουντας μας ψυχρά και συνετά ότι ό Διγενής 'Ακρίτας ήταν ένας κοινός-κοινότατος άνθρωπος και ότι δέν είχε καμμιά σχέση με τόν έπικό ήρωα τής λαϊκής μουσας;

Γιατί πραγματικά τέτοιος υπήρξε ό δημιουργός τής 'Οδύσσειας. 'Η Κρήτη σαν ρίζα ζωής και πηγή έμπνεύσεως σε συνδυασμό με άλλους παλαιοαίκιλους δευτερογενείς παράγοντες είχε διαπλάσει μιὰ πρωτεϊκή φυσιογνωμία, πέρα από τές αντίφάσεις του, πέρα από τές μικρές έγνοιες και τές μικρότητες, όπως θέλουν πολλοί, τής καθημε

ρινής ζωής. "Ετσι ένοιωσε, καθώς έπροσταθούσε να δαμάση και να χαλιναγωγήση τόν χοχλακιστό ποταμό, που κυλούσε μέσα του. Δέν θάχε όμως τούτη ή αίσθηση καμμιά σημασία και θά παρέμενε στο επίπεδο ενός φιλάρεσκου νοικιστισμού και μιας ποζάτης αταπατίας, αν δέν είχε κατορθώσει και στο κοινό να διοχετευση, από τότε που τόν γνώρισε, τά ίδια μέτρα τής υπερβολής και τής μεγαλοπρεπειας. Τού είχε δώσει φακούς μεγεθυντικούς, που περιεβάλαν τó αντίκείμενο με τήν άχλύ τού όνειρου, τó ύψώνανε στο διάστημα και άφηναν όρατους — στερεές γέφυρες — τά νήματα που τó συνδεαν με τήν καρπερή γή τών πατέρων του. "Ετσι σαν τέρας μισθήθηκε και σαν είδωλο θαυμάσθηκε. Σκληρό τó κονταροχτύπημα και παράφορη ή αγάπη. Τί θά κερδίσαμε τώρα αν το κατεβάσουμε άπ' τó δάφρο του; Ποια ή σημασία αν πιστέψουμε ότι εκεί ψηλά στην έπαλξη τού Μαρτινέκου είναι θαμμένοι ένας άσήμαντος και μετρημένος κι ότι δέν αναπαύεται, διγλίζοντας τó Κάστρο και τήν άπέραντη θάλασσα, ένας άμετανάληπτος κι ανήσυχος, που ξεπέρασε τó κοινό μέτρο;

Πρίν άκόμα κωδικοποίησης τής ύπάρχουσας πληροφορίας και να έξαντλήση με τήν έπιτόπια έρευνα όριστικά τó θέμα ό Γ. 'Ανα

πλιώτης όλοι γνωρίζαμε μέσες-άκρες, τά βιογραφικά τού Γ. Ζορμπά, τές μετέπειτα σχέσεις του με τó περιβάλλον τού Καζαντζάκη κι άκόμη τές άπόπειρες τών έπιχειρήσεων υπεδάφους, που φυσιικά δέ τές παρεκίνησε ή άναζητηση μιās έσωτερικής περιπέτειας, άλλα λόγιοι πεζοί και ταπεινοί. Τέλος ή περιέργεια μας ή σχολαστική και σκανδαλοθηρική είχε πληροφορηθή ότι ή Μάνη ή το ό πραγματικός τόπος άπ' όπου ήτλησε τά κύρια σημεία τής πλοκής τού Α. Ζορμπά. Τό είχαμε μεταδώσει σε πολλούς άπό εκείνους, που χαιρόνται ένα έργο, χωρίς να διερευνούν τές άφειρηίες του. Κανείς δέν ήθελε να πιστέψη τήν πραγματικότητα. "Αντιδρούσαν πεισματικά και ύποστηρίζανε με φανατισμό ότι κάπου έδó κοντά λίγα χιλιόμετρα νοτιότερα ήτο τó φανταστικό μεταλλείο και πολλοί καθορίζανε με ακρίβεια και τόν τόπο. "Ητο κι αυτή ή καθιέρωση ενός σύγχρονου θρύλου ένας σαφής δείκτης τής έπιτυχίας τού δημιουργού, μιὰ καθαρή νίκη τού Λόγου.

Μιά σειρά από παρόμοιες έντυπώσεις είχαν ύψώσει τόν Ν. Καζαντζάκη στην συνείδηση τού κοινού πέρα από τά μέτρα τού ανθρώπου. Φυσικά ή άσκησι, ή έγκράτεια, ή εργατικότητα, ή συνεχής άναζήτηση κι ή ανήσυχη περιπλάνηση, ή διασπορά κι

ή περισυλλογή, ή λαχτάρα για δράση κι ό άσκητικός έρησυχασμός διεμόρφωσαν μιὰ ίσχυρή προσωπικότητα. Πάντα όμως άνάμεσα στον άνθρωπο και στο έργο υπήρχε τó χάσμα άγεφυρωτο όσο σε καμμιά άλλη περίπτωση. 'Η ροή τού Λόγου, ή διαγραφή τών χαρακτήρων, ή εξέλιξη τής πλοκής, ό παλμός και ή πνοή, ενώ δέν σε ξεκόβουν άπό τήν αίσθηση τής πραγματικότητας δημιουργούν όμως τήν έντύπωση τού ύψηλού και τού Τιτανικού. Αύτην τήν εικόνα πασάλτισσε για τόν δημιουργό του και τó κοινό. Μιά εικόνα που ό άναγνώστης τήν ήθελε και τήν είχε υιοθετήσει.

Γι' αυτό τó κοινό ή σμίκρυνση ή μείωση κι ή διάλυση τής άπατηλής όμίχλης, που επιχειρεί ή βιογραφική έρευνα, θά έχη καμιά θετική σημασία, 'Ασφαλώς όχι. "Αντίθετα ή συντριβή θά συμπαρασύρη θά έπηρέαση και τήν έντύπωση που υπάρχει για τó έργο άφου ή ζωή και ό Λόγος βρίσκονται σε άμεση συσχέτιση. Ποιός λοιπόν θά σώση τόν Ν. Καζαντζάκη από τούς βιογράφους του; Και τάχα θά τον σώση; "Ενα έρώτημα, που τó μέλλον όριστικά κι άμετάκλητα θ' άπαντήσει.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΛΑΚΑΣ

Μεσογεία 2 3031/1723(31) 5.1.1960